

KŘEŠŤANSKÁ KOSMOLOGIE V RANÉM STŘEDOVĚKU

Při vytváření středověkého pojetí historického času a geografického prostoru sehrály dominantní úlohu především biblická tradice, zejména knihy *Genese*, a klasické dědictví antiky. Středověké teologické myšlení bylo v zásadě zaměřeno diachronně; na rozdíl od antické a starověké cykličnosti chápalo historii lidstva jako postupné časově lineární uskutečňování a rozvíjení božího plánu. Tato vize světa jako neustále probíhajícího procesu spásy se však vztahovala pouze na křesťanské společenství. Postavení „těch druhých“ – pohanů, odpadlíků, divochů a kacířů – bylo v rámci středověké symbolické klasifikace hierarchicky sníženo jejich uzavřením do pevné struktury mimo „čas božího zjevení a spásy“. Počátkem osmnáctého století se k tomuto dvojímu pojetí času v dějinách vrátil Giambattista Vico.

Obdobně jako se v barbarských germánských královstvích raného středověku obnovilo archaické sociální členění na vládce a kněží, válečníky a dělný lid, které podle mnohých autorů vycházelo z prastaré indoevropské tradice a jež komplexnější společnosti antiky již dávno předtím odkázaly do sféry pouhé symbolické imaginace, vrátilo se ve stoletích, které následovaly po rozpadu Říše západořímské, fantaskní kosmologické pojetí prostoru. Archaická tradice však byla prostřednictvím svébytné eklektické *bricolage* provozované v irských, anglosaských a franckých kláštorech a dvorských učilištích přetavena ve svébytnou kosmologii *křesťanskou*. Vůči antické tradici přistupovalo západní myšlení raného středověku s příznačnou *selektivitou*. Z děl starověkých učenců byly vybírány především takové prvky a motivy, které bylo možno vhodně včlenit do nové konstelace kosmologického obrazu světa, zarámovaného křesťanskou věroukou. Zmíněná výběrovost, která určité elementy starověké vědy potlačovala a jiné naopak akcentovala, nepředstavovala zcela náhodnou *bricolage*, protože jejím skrytým a strukturujícím motivem byl ústup od antické kritické kosmografie ve prospěch doktríny, jež lépe odpovídala ideologickým potřebám, sociální struktuře a mentalitě provinciální a relativně uzavřené společnosti „temných staletí“. Geografické a etnografické poznatky antiky tak byly zahalovány do závoje mystifikace, která však nebyla produktem úmyslného zúžení rozhledu v zájmu upevňující se moci (jak tento vývoj interpretovali především osvícenci), ale vznikala přirozenou transformací tradičního systému vědění do nových civilizačních a kulturních podmínek.

Tradiční kosmologie vycházela z mýtického metaforického pojmání reality; časoprostor, který ležel za hranicí dosažitelné zkušenosti, byl zaplněn ob-

jekty a tvory zrozenými v kolektivní imaginaci liminární fantazie. Středověké představy „exotických ras“ byly v tomto ohledu mocně inspirovány antickými fantastickými bestiáři v díle *Naturalis Historia* Plinia Staršího, příběhy Alexandra Makedonského nebo spisy *Megasthenovými*, jejichž ohlasy nalezneme ještě v renesančních kosmografiích, například *Cosmographiae universalis libri VI* Sebastiana Münstera, nebo v „cestopisech“ Marka Pola či rytíře Jana Mandevilla. Monstrózními lidskými rasami byly zaplňovány okraje map (jejichž středem byl Jeruzalém); takzvaná *Herefordská mapa* z konce třináctého století jich znala dvacet, *Ebstorfská mapa*, vytvořená kolem roku 1240, celkem dvacet čtyři. Odlehle oblasti světa obývali například *Abarinomiové* s obrácenými chodidly, *Albánci*, se sovíma očima, kteří v noci vidí lépe než ve dne a rodí se šedovlasí, bojovné *Amazonky*, *Amyctryiové*, živící se syrovým masem, jejichž ret je tak dlouhý, že se jím mohou chránit před sluncem, oboupohlavní *Androgyni*, *Anthropofágové*, lidojedi, žijící především ve Skythii a v Africe, *Antipodové*, protinožci, po čtyřech se pohybující *Arktibatryiové*, *Astomové*, kteří žijí v Indii na břehu Gangy, nemají ústa a živí se vůní, vousaté ženy, dále *Blemmyaové*, bezhlavé obyvatelstvo libyjské pouště, s obličejem umístěným na hrudi, *Bragmani* (neboli *Gymnosofisté*), nazí moudří muži žijící v v indických jeskyních, kde tráví denní čas v ohni a bez obav pohlízejí přímo do slunce, *Kyklópové*, *Kynocefalové*, s psími hlavami, *Donestrové*, kteří se vydávají za příbuzné poutníků a poté je zabíjejí, *Epiphagové* s očima na ramenu, *Etiopané*, černí muži žijící v horách, *Garamantové*, obyvatelstvo Etiopie a Indie, které nezná manželství, *Gorgadové*, ženy s dlouhými vlasy a obývající stejnojmenné ostrovy, *Gorillae*, divoké ženy, o kterých píše již Homér, východní *Himantopodi*, pobaltští *Hippodi* s koňskými chodidly, jednoocí *Monokulové*, *Pandové*, kteří rodí děti pouze jednou za život a na rukou i na nohou mají osm prstů, plaší *Panotiové*, kteří létají pomocí velkých uší, *Pygmejové*, jednonozí *Sciopodové*, beznosí *Sciriové* a konečně *Troglodyté*, žijící v jeskyních a neznající řeč. Pierre d'Ailly, významný teolog a kardinál z první poloviny patnáctého století, účastník Kostnického koncilu, ve své knize *Imago mundi*, díle, jež inspirovalo evropskou koloniální expanzi, vypráví o lidstvu „nedávno objeveném a srchovaně šťastném, gens beatissima, které se skládá z trpaslíků, dlouhožijících tvorů a dokonce i z tvorů bezhlavých“. Středověký manicheismus vyžadoval i přítomnost „padlé“, „antikulturní“ rasy. Starozákonní prorok *Ezechiel* (38,2) a *Zjevení svatého Jana* (20,7) hovoří o pokolení Góga a Magóga, které Satan shromáždí k závěrečnému boji v rámci jakési křesťanské eschatologické obdoby *ragnaröku*. *Aethicos z Istriie* tvrdil, že Góga a Magóga a „dvacet dva národů zlých lidí“ vytlačil Alexandr Makedonský daleko na sever ke břehům Severního ledového oceánu. Zde, na poloostrově za Kaspickou bránou, je zadržuje železná zeď. Ve třináctém století vyzýval k hledání sídla Góga a Ma-

góga, aby bylo možno se účinně bránit jejich vpádu, i františkánský učenec Roger Bacon. Jenom relativně málo z těchto obrazů vzniklo nepřesným pozorováním nebo zkrácením svědectvím (například *Bragmani* nebo *Gorillae*). Většina z výše uvedených „ras“ nesla zjevné známky liminárního či marginálního původu; jsou to tvorové, kteří přebývají mimo sociální strukturu, jež byla ztotožněna se známou *ekumenou*, a jejichž chaotické rysy představují pokroucený zrcadlový obraz kulturního řádu, který je vytvořil a na jehož udržování se podílejí. Marginální či liminární populace s antikulturními rysy jsou oddělovány buď po časové ose (do pradávných dob, *in illo tempore*), nebo geograficky – prostorově.

V raném středověku proběhla reorganizace a ustanovení nové formy institucionalizace vědění. Martianus Capella, Cassiodorus Senator a další myslitelé zavedli v pátém a šestém století systém *sedmi svobodných umění (artes liberales)*, v jehož rámci geografie ztratila nezávislé postavení a byla podřízena geometrii. Důležitým faktorem při vytváření systému vzdělanosti a vědění raně středověké Evropy byl rovněž všeobecný úpadek znalosti řečtiny, což ztížilo přístup k mnoha antickým textům. Dokonce i *Aurelius Augustinus (sv. Augustin, 354–430)* přiznával, že ovládá řečtinu jen nedokonale, a *Sophronius Eusebius Hieronymus (sv. Jeroným, 348–420)* si ji osvojil až během pobytu na východě. Specifická senzitivita a selektivita středověké kosmologie vůči antické tradici se projevila v přístupu vzdělanců k dílu nejvšestrannějšího geografa starověku *Claudia Ptolemaia z Alexandrie (90–168)*, který ve svých encyklopedických spisech *Mathématiké syntaxis* (arabsky *Almagest*) a především *Geografia (Geografiké hyfégésis)* shrnul zeměpisné poznatky antiky. Navzdory skutečnosti, že Ptolemaiova díla znali i doporučovali jak řecký historik *Amianus Marcellinus (narozen 332)*, tak *Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator (zemřel asi 583)*, ministr gótského císaře Theodoricha, nestalo se Ptolemaiovo učení jedním ze základních stavebních kamenů raně středověké vzdělanosti. Místo toho myslitelé raného středověku, jako *Martianus Capella*, dávali přednost méně kritickým a erudovaným antickým autorům, jakým byl *Gaius Plinius Secundus Maior (23–79)* nebo *Solinus*, žijící ve třetím století po Kristu. Právě pro značnou míru otevřenosti vůči různým faktům fantaskní povahy, které byly upřednostňovány před empiricky ověřenými daty, byla jejich díla podvědomě a pod tlakem okolností shledána vhodnějšími pro novou výstavbu osobité středověké kosmologické vize reality. Tak například byly do středověké vize světa plně integrovány různé fantastické příhody, kterými oplývá Solinův spis *Collectanea rerum memorabilium*, jenž čerpal zejména z příběhů z Indie, sepsaných v pátém století před Kristem řeckým historikem *Ktésiem*. Oblíbený byl rovněž anonymní spis *Fysiolog (fysiologos)*, soubor pojednání vzniklý na přelomu druhého a třetího století, ve kterém jsou rozličné

pozoruhodné vlastnosti zvířat (včetně fénixe), rostlin nebo kamenů vykládány v moralizujícím biblickém kontextu.

Na počátku středověku byly oživeny zeměpisné představy, které Ptolemaios vyvrátil jako anachronismy, například teorie, že Kaspické moře ústí na severu do oceánu nebo že Nil pramení v západní Asii. Ptolemaiovy práce měly pochopitelně některé slabiny, kterým bylo později souzeno sehrát významnou roli v počátečním údobí evropské zámořské expanze. Ptolemaios například výrazně přecenil rozměry Středomoří; základní poledník, obdoba dnešního greenwichského poledníku, vedl zároveň Mysem svatého Vincenta ve Španělsku a Kanárskými ostrovy, které ve skutečnosti dělí celých devět stupňů zeměpisné šířky. Ostrov Taprobané, jak byl ve starověku nazýván Cejlon, se na Ptolemaiově mapě zvětšil – zřejmě s ohledem na svůj hospodářský význam – a to vysoce nad své reálné parametry. Ptolemaios dále spojil jižní výběžek Afriky s pevninskou masou Asie, která údajně obklopuje Indický oceán, z něhož se tak prakticky stalo druhé Středomoří. Řecký geograf a astronom *Eratosthenés (276–195 př. Kr.)* vypočítal na základě rozdílu v délce stínu, který vrhalo slunce 21. června v egyptské Alexandrii a Syéné, obvod země, jež přesahoval současná měření o pouhých patnáct procent. Ptolemaios ale odmítl Eratosthenův poměrně správný odhad rozměrů planety a přiklonil se k přehnaně nízkému údaji, k němuž dospěl *Posidonius (135–51 př. Kr.)*. Tento omyl, spojený s nadnesenou představou o rozměrech Asie, přispěl koncem středověku – kdy se Ptolemaios stal opět uznávanou autoritou – k neoprávněnému optimismu evropských mořeplavců včetně Kryštofa Kolumba při odhadování doby potřebné na cestu do Indie západním směrem.

Trvalou součástí středověké vědy bylo antické učení o klimatických zónách. Řečtí myslitelé rozdělovali zemskou kouli na rovnoběžné pásy, které nazývali *climata (clima)* znamená „inklinaci, sklon“. Plinius jich na severní polokouli rozeznával deset, z toho byly tři severské „pustiny“. Ptolemaios zvýšil tento počet na jedenadvacet. *Strabón (64 př. Kr. – 25 po Kr.)* rovněž zdůraznil vliv klimatických a geografických podmínek na obyvatelstvo: černá pokožka Habešanů je způsobena žhavým sluncem v tropických *climatech*; světlé vlasy a divoká nespoutanost severanů je vyvolána chladným arktickým *climatem*. Ve středověku byla známá rovněž Eratosthenova mapa, která zobrazovala Héraklovy sloupy (dnešní Gibraltar), dále Sicílii, Alexandrii, Rhodos, Meroe (metropoli Nubie), Eufrat a Tigris, Perský záliv a indický subkontinent včetně ústí řeky Indus, a souřadnicová síť zeměpisných šířek a délek, jež byla především dílem astronoma *Hipparcha z Nikaie (165–127 př. Kr.)*.

Jedním z tvůrců biblické kosmologie byl řecký obchodník a cestovatel *Kosmas z Alexandrie*, který žil v šestém století po Kristu. V této době se byzantskému císaři Justinianovi podařilo proniknout až do jižní Arábie (na území

dnešního Jemenu), kde místní dynastie himjaritského království konvertovala ke křesťanství. Východořímská říše tím získala přímý přístup k jižním břehům Rudého moře a do Indického oceánu. Byzantské lodě, například válečný *dromon* dlouhý čtyřicet metrů, se dvěma řadami veslařů a velkou čtvercovou plachtou, dokázaly doplout až na Cejlon. Po Indickém oceánu se plavil i Kosmas, který zřejmě obchodoval s kořením a získal přízvisko *Indikopleustés* („Ten, jenž obeplul Indický oceán“). Kosmas poznal během řady let nejrůznější místa oblasti, včetně Cejlonu a Habeše, a znal i trasu do Číny. Po roce 548 přijal křesťanskou víru a uchýlil se do kláštera na hoře Sinaj. Zde napsal rozsáhlé dílo *Christianiké topografía* (*Křesťanský místopis*), ve kterém v návaznosti na *Theodora z Mopsuestie* učinil pro rané středověký obraz geografického prostoru prakticky totéž, co sv. Augustin vykonal pro křesťanské pojetí historického času. Země má podle Kosmy tvar svatostánku s obdélníkovým půdorysem, na jehož okrajích je zakotvena nebeská klenba. Na severu se zvedá vysoká hora, kolem níž se otáčí slunce; na východě se rozkládá Indie, na jihu Habeš, západ obývají Keltové a sever Skythové. Z pozemského ráje (za který byla vesměs označována dnešní hora *Tacht-i-Sulajmán* v Ázerbájdžánu) vytékají čtyři řeky: Indus nebo Ganga (Pion) do Indie, Nil (Gehon) teče přes Etiopii do Egypta; Tigris a Eufrat si společně razí cestu přes Mezopotámii do Perského zálivu. Historici Edith a François-Bernard Huyghovi označili Kosmovy představy za výraz „teologického třeštění“. Nicméně je třeba si uvědomit, že jsme zde svědky zrodu svěbytné středověké kosmologie; myslitelé jako Kosmas z Alexandrie přehodnotili antickou tradici ve jménu křesťanské vize světa. Geografie byla v Kosmově pojetí *ancilla fidei*, jejímž posláním bylo usnadnit hlásání evangelia v nejzazších koutech země. Kosmas (obdobně jako v jiné oblasti sv. Augustin) tak po konverzi popřel dobu svého mládí a zralosti, kdy byl jeho přístup k zeměpisnému prostoru kupecky utilitární.

Za vážnou autoritu byl ve středověku pokládán rovněž Augustinův žák *Paulus Orosius*, který ve spise *Historiae adversus paganos* z let 417–418 zdůraznil mimo jiné vliv podnebí na povahu obyvatelstva. Oblibě se v raném středověku těšil spis nazvaný *Kosmografie*, popisující putování, jež údajně vykonal jistý Aethicos z Istrie. Text, který oplývá vyprávěním o dracích, Amazonkách, mravencích velkých jako psi a o lidech s psími hlavami, se svou malebnou fantazií a imaginací vyrovná líčení Mandevillových cest ze čtrnáctého století. Skutečný autor *Kosmografie* není znám. Dříve se předpokládalo, že byla sepsána v sedmém století v merovejské Galii. Podle jiného názoru se toto dílo zrodilo v Bavorsku koncem osmého století a jeho autorem (*Pseudo-Aethicus*) byl irský misionář a salzburský biskup *Ferghil* nebo *Virgil*, který vedl spor se sv. Bonifácem kvůli svému heretickému učení, že pod naším světem se nachází odlišná země s vlastními obyvateli, sluncem a měsícem. Je pravděpodobné,

že tato – na biskupa neobvyklá – teze souvisela s oblíbenými irskými fantastickými cestopisy líčícími výpravy do „jiných světů“ (*imram*).

Isidor ze Sevilly (560/561–636) ve dvaceti svazcích *Etymologií* (*Etymologiae*), které dokončil *Braulion ze Zaragozy*, encyklopedicky shrnul vědění raného středověku a prakticky založil tzv. *biblickou antropologii*, která se snaží vyložit etnickou, institucionální a duchovní rozmanitost lidstva na základě textů Písma a církevních autorit. V návaznosti na klasickou vzdělanost zvolil Isidor ze Sevilly metodu etymologického přezkoumání základních vědeckých pojmů. Etymologii přitom chápal jako nástroj odhalení počátku (*origo*) daného jevu nebo instituce. Nalezení prvotního bytí určitého národa (*primo origo*) je podle Isidora ze Sevilly mírou jeho vnitřní hodnoty. V učení Isidora ze Sevilly již Římanům nenáleželo výsadní postavení; partikularismus raného středověku se odrazil ve vyzdvižení role různorodých království (*regna*), jejichž prostřednictvím se ke slovu hlásí jednotlivé národy (*gentes*). Isidor ze Sevilly uznává – s ohledem na institucionalizaci křesťanství a římské právo – univerzální duchovní a právní odkaz Říma, ale Římany jako konkrétní etnikum degraduje pod úroveň Gótů. Jméno dal totiž Římanům historicky nahodilý *hérós epónymos*, zatímco Gótové odvozují svůj rodokmen od biblického Mágoga (*Etymologiae*, 2,27). Marc Reydellet nazval tento Isidorův postup, který odráží vědomí existence dvou časů – křesťanského, v němž se odehrává proces spásy, a pomíjivého pohanského – „*preznačením dějin*“ (*recentrage de l'histoire*).

„Antropologickou“ a „sociologickou“ problematikou se Isidor ze Sevilly zabýval v deváté knize, v níž těžil zejména ze spisů Plinia, sv. Jeronýma, sv. Augustina, Macrobia, Martiana Capelly, Servia, Solina a Orosia. Rozmanitost jazyků vznikla podle Isidora ze Sevilly při stavbě babylónské věže po potopě světa (Korán tuto biblickou legendu nepřevzal, a soudobí muslimští myslitelé proto při objasňování lingvistické různosti tvrdili, že Adam mohl hovořit až devíti sty jazyky). Společným prajazykem lidstva byla hebrejšтина, která s řečtinou a latinou rovněž náleží ke třem posvátným jazykům. Národy vzešly z jazyků, nikoli jazyky z národů. *Gens*, národ, je podle Isidora ze Sevilly „*množství osob vzešlých z jednoho počátku nebo odloučených od jiného národa podle vlastního seskupení, jako lid Řecka nebo Asie*“ (2,1). Veškeré soudobé lidstvo pochází ze tří Noemových synů: Šéma, Cháma a Jefeta, mezi nimiž již Písmo stanovilo hierarchicky asymetrický vztah, připomínající „rasovou chartu“. Celkový počet národů vzešlých z Noemových synů byl sedmdesát tři (patnáct od Jefeta, jednatřicet od Cháma a dvacet sedm od Šéma). Takový byl i původní počet jazyků před jejich rozrůzněním. Každý z pěti Šemových synů zplodil pět národů. První byl Élam, od kterého pocházejí Élamité; druhý Ašur, jehož potomci vytvořili asyrskou říši; třetí Arpakšád, který založil národ Chaldecjů; čtvrtý Lúd, předek Lydů; pátý Aram, praotec Syřanů (2,3). Chámo-

vi synové byli čtyři: Kúš, jenž byl prapředkem Etiopců; Misrajim, praotec Egyptanů; Pút, který založil národ Libyjců, a Kenaan, od něhož pocházejí Afričané, Foiničané a deset kenaanských kmenů. Ze sedmi Jefetových synů pocházejí Galatové (Galové) od Gomera, Skythové a Gótové od Mágoga a Médové vzešli z Mádaje; Jávan byl prapředkem Iónů (Řeků); Túbal založil národ Iberů (Hispanců) a zřejmě i Italů; Mešek ustavil národ Kappadočanů a Týras byl praotcem Thráků (26–31). Asie, která byla pojmenována podle královny Asie z pokolení Šémova, je obývána celkem 27 národy; Afrika obdržela své jméno podle Afery z rodu Chámova a zahrnuje 36 ras v 360 městech; konečně Evropa nesoucí jméno kanaánské princezny Európe, usazené Diem na Krétu, je obývána 15 kmeny potomků Jefetových a má 120 měst.

Isidor ze Sevilly, v návaznosti na sv. Jeronýma, identifikoval indoevropskou jazykovou rodinu jako „národy z Jefetova kmene“, žijící na území od střední Asie po britské moře. Právě u této skupiny však musel přiznat, že etymologická metoda opírající se o biblické prameny selhává, protože jména národů „v průběhu dlouhé doby doznala takových změn, že největší učenci zkoumající nejstarší dějiny nedokázali odhalit původ všech těchto národů, nýbrž jen některých z nich“ (39). Zejména v případě germánských populací, které v době Isidora ze Sevilly ovládaly větší část západní Evropy, bylo nutno se většinou obejít bez biblických nebo antických textů a spolehnout na vlastní etymologická bádání a environmentální spekulace: „Germánské kmeny jsou tak nazývány proto, že jsou mohutného vzrůstu a jsou to mohutné národy (*Germania, Germanicae gentes* od *immanis*, pl. n. *immania*, ohromný, obrovský; strašlivý), zocelené nejkrutějšími mrazy. Své mravy převzali od samotného drsného klimatu, jsou divokého a vždy nezkrutného ducha, živí se loupežemi a lovm. Je jich nesmírné množství kmenů, které se liší zbraněmi, mají různé vzezření, nepodobné jazyky a nejistý původ názvů, jako Tolosaté, Ampsivarové, Kvádové, Tongrové, Markomani, Brukterové, Chamavové, Vangioni, Tubanté; jejich nelidské barbarství vzbuzuje určitou hrůzu i jejich samotnými názvy“ (97).

Daleko, mimo lidskou komunitu, žijí podle Isidora ze Sevilly Hesperové, Garamanti a Indové. Hesperové patří k západu, Garamanti k Tripolisu a Indové k východu (129). Kdysi se vydali od řeky Indu a usadili se v sousedství Egypta mezi Nilem a Oceánem v poledních končinách v samé blízkosti slunce (128). K exotickým rasám dále náleželi Ichthyofágové, kteří jsou dobří rybáři, živí se pouze rybami a ovládají hornaté kraje nad Indií. Jejich pokořitel Alexandr Veliký jim však zakázal ryby jíst (131). Anthropofágové jsou velmi drsným národem, který sídlí v kraji Siriků a živí se lidským masem (132). Isidor ze Sevilly popřel existenci protinožců (nedovoluje to ani neprostupnost, ani střed země), což je právě jeden z případů, kdy genealogická metoda selhává, protože jméno určité skupiny je fantastickým výplodem básníků a neodpovídá

historické skutečnosti. Pokud jde o tvar Země, nevyjádřil se Isidor ze Sevilly jednoznačně, ačkoliv další z významných zakladatelů středověké vzdělanosti, Beda Venerabilis, nepochyboval o tom, že Země je kulatá (*orbis terrarum*).

I v raném středověku pochopitelně existovali skeptici vůči tradiční kosmologii, kteří by rádi souhlasili s tvrzením *Gervaise z Tilbury*, že „*náš svět toho obsahuje víc než naše filosofie*“. V roce 825 vytvořil irský učenec *Dicuil*, působící na dvoře *Ludvíka I. Pobožného* (778–840), spis *De Mensura Orbis Terrae*, v němž se kriticky vyrovnal s tradičními pověstmi o legendární severské pevnině *Ultima Thule*, které *Plinius*, *Solinus*, *Priscianus* a *Isidor ze Sevilly* čerpali od *Pýthea z Massalie*. *Dicuil* se odvolal na svědectví irských kněží, kteří se vylo dili (ještě před Vikingy) na Islandu a vyvrátili řadu dosavadních fantastických pověstí spjatých s tímto ostrovem. Kritický úsudek a empirie tak už tehdy byly s to relativizovat tradiční kosmologické kategorie.

MISIJNÍ EXPANZE A BIBLICKÁ GEOGRAFIE

Založení kláštera na hoře Monte Cassino roku 529 sv. *Benediktem z Nursie* (480–543) (přibližně ve stejné době, kdy byzantský císař *Justinián* uzavřel v Athénách platónskou Akademii) bylo symbolickým aktem, jenž zahájil éru misijní expanze křesťanství. Nejprve bylo třeba obrátit na katolickou víru samotnou západní a střední Evropu. Ta byla po rozpadu Říše západořímské partikularizována, zmítána nepokoji a hospodářským úpadkem a prostoupena polopohanskými kmeny vyznávajícími různá křesťanská učení, považovaná za neortodoxní a heretická. Zápas o náboženský charakter starého kontinentu trval několik století. Asketičtí irští mniši putovali v rámci *peregrinari pro Christo* Gálii, Itálii, Germánii a přilehlým územím obývaným slovanskými kmeny, kde znovuobnovovali, případně zaváděli církevní řád a organizaci. Sv. *Kolumbán* (530–615) působil jako misionář v Bretani, Gálii, Burgundsku, Alamanii a severní Itálii. „*Tantae molis erat Romanam condere gentem*“ („bylo zapotřebí takové námahy, aby vznikl římský národ“) napsal básník *Vergilius* a totéž platilo o misijním úsilí irských mnichů, ustavujících Západ. Roku 596 vyslal papež *Řehoř I.* (590–604) do Anglie *Augustina*, převora římského kláštera sv. *Ondřeje*, spolu se čtyřiceti mnichy, kteří se usadili v Canterbury a přičlenili k západnímu křesťanstvu království Kentu, Wessexu a Northumbrie. Učenec *Beda Venerabilis* (672–735) podal svědectví o tomto procesu ve spisu *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*. Sv. *Winfried Bonifác* (680–755), „apoštol Německa“, působil jako misionář a posléze jako arcibiskup a papežský legát ve Frisku, Hesensku (kde nechal pokácet Thórův-Donarův dub) a Durynsku. S podporou papeže a franckých panovníků se v roce 743 konal z Bonifácovy